

Áhættuþættir á verðbréfamarkaði

Fræðsluefni fyrir verðbréfamarkað vegna aðgerða
gegn peningþvætti og fjármögnun hryðjuverka

17. maí 2019

Inngangur

Fræðsluefni þetta er hugsað sem leiðbeiningar fyrir tilkynningarskylda aðila sem starfa á verðbréfamarkaði og sæta eftirliti Fjármálaeftirlitsins í samræmi við lög nr. 140/2018 um aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka.

Efninu er ætlað að auðvelda aðilum á þessum markaði að koma auga á áhættuþætti hvað varðar peningabætti og fjármögnun hryðjuverka og vera til leiðbeiningar um áhættuflokkun í starfsemi þeirra. Áhættuflokkun er grundvöllur þeirrar lagaskyldu sem kveðið er á um í 5. gr. framangreindra laga um að tilkynningarskyldir aðilar framkvæmi skriflegt áhættumat á rekstri sínum og viðskiptum.

Það skal áréttað að efni þetta telst ekki tæmandi og byggir á leiðbeiningum FATF (Financial Action Task Force) um áhættumiðað eftirlit fyrir verðbréfamarkað, eftir því sem við á.¹

Skilgreiningar

Hvað er peningabætti?

Það er kallað peningabætti þegar einstaklingur eða lögaðili tekur við eða aflar sér eða öðrum ávinnings með broti sem er refsivert samkvæmt almennum hegningarlögum eða öðrum lögum. Hér er einnig átt við það þegar einstaklingur eða lögaðili umbreytir slíkum ávinningi, flytur hann, sendir, geymir, aðstoðar við afhendingu hans, leynir honum eða upplýsingum um uppruna hans, eðli, staðsetningu, ráðstöfun eða flutningi ávinnings eða stuðlar á annan sambærilegan hátt að því að tryggja öðrum ávinning af slíkum refsiverðum brotum.

Hvað er frumbrot peningabættis?

Frumbrot er þau brot sem geta leitt af sér ólöglegan ávinning eða annan ágóða sem reynt er að þvætta. Frumbrot peningabættis geta verið öll brot á almennum hegningarlögum eða öðrum lögum. Dæmi um algeng frumbrot peningabættis eru fjársvik, fjárdráttur, skattalagabrot, fíkniefnabrot, spillingarbrot o.fl.

Þegar sami aðili fremur frumbrot og sér sjálfur um að þvætta ólöglegan ávinning er um sjálfþvætti að ræða.

Hvað er fjármögnun hryðjuverka?

Öflun fjár í þeim tilgangi eða með vitneskju um að nota eigi það til að fremja brot sem er refsivert skv. 100. gr. a – 100. gr. c almennra hegningarlaga.

¹ <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/RBA-Securities-Sector.pdf>

Áhættuþættir á verðbréfamarkaði

Hvað er átt við með áhættuþáttum?

Áhættumati er ætlað að greina hættu á peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka. Við matið þarf að greina tiltekna áhættuþætti. Áhættuþættir, ýmist einir og sér eða saman, geta aukið eða dregið úr hættu á peningaþvætti eða fjármögnun hryðjuverka.

Tilkynningarskyldum aðilum er skylt samkvæmt lögum nr. 140/2018 að framkvæma skriflegt áhættumat á rekstri sínum og viðskiptum og áhættuflokkun er grundvöllur slíks mats.

Hafa ber í huga að stakur áhættuþáttur felur ekki í öllum tilvikum í sér meiri áhættu, og að margir áhættuþættir geta einnig saman myndað þá áhættu.

1. Áhættuþættir tengdir landfræðilegri staðsetningu

- Lönd eða landsvæði sem eru þekkt fyrir að fjármagna og styðja hryðjuverk,² eða þar sem hryðjuverkasamtök starfa.
- Lönd þar sem þekkt er að umfangsmikil skipulögð brotastarfsemi þrífist, spilling og annars konar glæpastarfsemi (þ. á m. gegnumferðarlönd fyrir fíkniefnasölu, mansal og ólögleg fjárhættuspil).
- Lönd sem sæta þvingunarráðstöfunum eða annars konar viðurlögum af hálfu alþjóðlegra stofnana eins og Sameinuðu þjóðanna.
- Lönd sem eru þekkt fyrir veika stjórnskipan, löggæslu og regluverk, þar á meðal ríki sem FATF hefur skilgreint sem ríki með veikt eftirlit með peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka.

2. Áhættuþættir tengdir viðskiptamanni

Aðilar sem bjóða upp á verðbréfaþjónustu skulu greina hvort viðskiptamann skuli flokka sem hættumikinn hvað varðar peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka, s.s. með hliðsjón af atvinnu hans, hegðun eða öðrum aðgerðum. Í því getur m.a. falist eftirfarandi:

- Viðskiptamaður hefur sætt viðurlögum af hálfu eftirlitsaðila fyrir ófullnægjandi eftirlit í tengslum við peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka og ekki sinnt skyldu til úrbóta.
- Viðskiptamaður er einstaklingur í áhættuhópi vegna stjórnmalalegra tengsla, (e. politically exposed person, „PEP“) eða nánasta fjölskylda eða nánir samstarfsmenn hans tilheyra slíkum hópi. Þetta á jafnframt við þegar raunverulegur eigandi viðskiptamanns

² Þekkt samkvæmt trúverðugum heimildum frá viðurkenndum alþjóðastofnunum á heimsvísu og öðrum aðilum sem gefa upp slíkar upplýsingar opinberlega. Þetta geta verið FATF (Financial Action Task Force) og sambærilegir aðilar, auk alþjóðlegra aðila eins og Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, World Bank og Egmont Group of Financial Intelligence Units.

tilheyrir hópnum.

- Viðskiptamaður býr í áhættusömu ríki eða uppruni fjármuna hans er þar, óháð því hvort fjármunirnir eru tilkomnir vegna viðskipta með reiðufé eða ekki.
- Viðskiptamaður býr í landi sem er þekkt fyrir að vera ósamvinnuþýtt hvað varðar upplýsingagjöf um raunverulegan eiganda.
- Viðskiptamaður kemur fram fyrir hönd þriðja aðila og er annaðhvort óviljugur eða ófær um að veita áreiðanlegar upplýsingar og sinna gagnaöflun.
- Viðskiptamaður hefur hlotið neikvæða fjölmiðlaumfjöllun í virtum fjölmiðlum, sérstaklega í tengslum við frumbrot peningaþvættis eða fjármunabrot.
- Viðskipti viðskiptamanns gefa til kynna möguleg tengsl við refsivert athæfi, þekktar aðferðir eða rauð flögg samkvæmt skýrslum frá FATF eða innlendum stjórnvöldum (t.d. skrifstofu fjármálagreiningar lögreglu, löggæslustofnunum o.s.frv.).
- Viðskiptamaður er tengdur við eða fær greiðslur eða laun vegna starfsemi sem einkennist af umfangsmiklum reiðufjárviðskiptum.
- Viðskiptamaður er lögaðili með óþarflega flókið og/eða ógagnsætt eignarhald.

3. Áhættuþættir tengdir vörum/þjónustu/millifærslum

- Vörur eða þjónusta sem óhjákvæmilega fela í sér nafnleysi eða óljósar upplýsingar um undirliggjandi viðskipti viðskiptamanns (t.d. handhafabréf).
- Landfræðileg útbreiðsla vöru eða þjónustu, s.s. til áhættusamra ríkja eða landsvæða.
- Vörur sem eru óeðlilega flóknar eða uppbygging þeirra samræmist ekki efnahagslegum tilgangi.
- Notkun nýrrar tækni eða greiðsluaðferða sem eru ekki venjulega notaðar á verðbréfamarkaði.
- Vörur sem hafa sérstaklega verið notaðar í fjársvik og markaðsmisnotkun, s.s. verðlítill verðbréf.
- Kaup á verðbréfum sem fara eingöngu fram með reiðufé.
- Verðbréfatengdar vörur og þjónusta sem eru fjármagnaðar af óvæntum þriðju aðilum eða samkvæmt fyrirmælum frá þeim, sérstaklega ef viðkomandi aðilar eru frá áhættusömum ríkjum.
- Beiðni um millifærslu fjármuna til áhættusams ríkis án þess að viðskiptalegur tilgangur liggi fyrir.

- Beiðni um millifærslu þar sem verðbréfafyrirtækinu er gert kunnugt um að millifærslan muni verða greidd í gegnum aðila sem ekki sætir eftirliti.

4. Áhættuþættir tengdir dreifileiðum (milligönguaðilum)

Þegar aðili í verðbréfabjónustu notar milligönguaðila til þess að veita þjónustu sína, t.d. fasta umboðsmenn eða einkaumboðsmenn, skal greina sérstaka áhættuþætti sem felast í slíkri milligöngu. Í öllum tilvikum skal aðili í verðbréfabjónustu skilja hver milligönguaðilinn er og framkvæma áhættumat á honum – áður en hann stofnar til viðskiptasambands við aðilann. Báðir aðilar skulu fullnægja lagalegum skyldum varðandi aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka.

Oft getur reynst erfitt að meta áhættuna sem felst í starfsemi milligönguaðila, sérstaklega í þeim tilvikum þegar aðili í verðbréfabjónustu starfar á alþjóðavettvangi, í mismunandi lögsögum.

Áhættumat á rekstri milligönguaðila ætti að fela í sér mat á áhættu sem tengist eftirfarandi:

- Milligönguaðilar sem grunaðir eru um refsiverð athæfi, sérstaklega fjármáglæpi eða tengsl við brotamenn.
- Milligönguaðilar sem staðsettir eru í áhættusömu ríki eða í ríki þar sem eftirliti er verulega ábótavant.
- Milligönguaðilar sem þjónusta hættumikla viðskiptamenn án þess að grípa til viðeigandi aðgerða.
- Milligönguaðilar sem þekktir eru fyrir að fylgja ekki reglum um aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka eða sem hafa hlotið neikvæða umfjöllun í virtum fjölmiðlum eða hjá löggæsluaðilum.
- Milligönguaðilar sem hafa vanrækt að sinna skyldum um þjálfun starfsmanna varðandi peningabætti og fjármögnun hryðjuverka.
- Milligönguaðilar sem viðhafa veikt eftirlit eða sem eru með ófullnægjandi varnir eða ekki er hægt að staðfesta gæði þeirra.